

HUMAN FACTOR IN THE CAUSE OF ROAD TRAFFIC ACCIDENTS

Melikuziev Abdulaziz Rasuljon ugli

Andijan State Technical Institute,
Faculty of Automotive Engineering and Transport
Assistant, Department of Transport Logisticse-mail:

melikuzievabdulaziz@gmail.com

Sobirov Javohir G'ani ugli

Andijan State Technical Institute,
Faculty of Automotive Engineering and Transport
Traffic Management, Group K-39-22, 4th year student

Abstract.

This topic will highlight the role and importance of the human factor in the transport system. It will analyze how the psychological, physical and emotional state of drivers, pedestrians and other road users affects road safety. The main causes of road accidents caused by human error, including factors such as fatigue, inattention, stress, intoxication and lack of experience, will be considered. It will also provide general ideas about ways to improve road safety by reducing the human factor and preventive measures.

Keywords: human factor, road safety, driver behavior, psychological state, fatigue, inattention, stress, intoxication, human error, road accident, attention, reaction time, risk factors, traffic participants.

Annotatsiya. Ushbu mavzuda transport tizimida inson omilining o‘rni va ahamiyati yoritiladi. Haydovchi, piyoda va boshqa harakat ishtirokchilarining psixologik, jismoniy hamda emotsional holati yo‘l harakati xavfsizligiga qanday ta’sir ko‘rsatishi tahlil qilinadi. Inson xatosi sabab yuzaga keladigan yo‘l-transport hodisalarining asosiy sabablari, jumladan charchoq, e’tiborsizlik, stress, mastlik va tajriba yetishmasligi kabi omillar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, inson omilini kamaytirish orqali harakat xavfsizligini oshirish yo‘llari va profilaktik chora-tadbirlar haqida umumiy tushunchalar beriladi.

Kalit so‘zlar: inson omili, yo‘l harakati xavfsizligi, haydovchi xatti-harakati, psixologik holat, charchoq, e’tiborsizlik, stress, mastlik, inson xatosi, yo‘l-transport hodisasi, diqqat, reaksiya vaqti, xavf omillari, harakat ishtirokchilari.

Kirish. Bugungi kunda transport tizimining jadal rivojlanishi bilan bir qatorda yo‘l harakati xavfsizligini ta’minlash masalasi ham dolzarb muammolardan biri bo‘lib qolmoqda. Har yili dunyo bo‘ylab millionlab yo‘l-transport hodisalari sodir bo‘lib, ular inson hayoti va sog‘lig‘iga jiddiy zarar yetkazmoqda. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ushbu hodisalarning aksariyati texnik nosozlik yoki yo‘l sharoiti emas, balki aynan inson omili bilan bog‘liq.

Transportda inson omili deganda haydovchi, piyoda va boshqa harakat ishtirokchilarining ruhiy, jismoniy va ijtimoiy holati, ularning xatti-harakati hamda qaror qabul qilish jarayonidagi xatolari tushuniladi. Charchoq, stress, e’tiborsizlik, tajriba yetishmasligi va mast holat kabi omillar yo‘l harakati xavfsizligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi[1].

Shu sababli, transport tizimida inson omilining o‘rni va ta’sirini chuqur o‘rganish, yo‘l-transport hodisalarining oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu ishda inson omilining transport xavfsizligiga ta’siri, uning asosiy sabablari va ularni kamaytirish yo‘llari yoritib beriladi.

Haydovchining faoliyati va uning psixofizyologik xususiyatlariga ega bo'lgan talablarni to'g'ri tushunish uchun haydovchining ishining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish kerak. Ular orasida:

- faoliyatning monotoniyasi va axborotning haddan tashqari yuklanishi;
- kiruvchi ma'lumotlarning notekisligi va noaniqligi; aniq nöropsikiyatrik stress;
- belgilangan tezlik va vaqt tanqisligi sharoitida ishlash;
- yo'l sharoitida kutilmagan o'zgarishlar yuz berganda harakatga tayyorlikning doimiy va yuqori darajasi;
- cheklangan ko'rinish sharoitida yetishmayotgan ma'lumotlarni faol ravishda izlash zaruriyati.

Insonlarning ruhiy o'ziga xosligi bir xilda emas. Odamning ruhiy holatiga ko'p jihatdan atrof-muhit ko'rsatkichlari ta'sir ko'rsatadi, ular asab tizim iga ta'sir ko'rsatib, ruhiy jarayonlarning kesish chuqurligi va tezligini o'zgartiradi. Shu sababdan haydovchining ruhiy holatini to'g'ri tushunish uchun uning faoliyatini kuzatuvchi ayrim ruhiy jarayonlarning o'rganishning o'zi yetarli bo'lmasdan, buning uchun insonni shaxs sifatida tavsiflovchi o'ziga xoslikni bilish zarur[2].

Shaxs ko'p qirrali sifatlarning o'zaro bog'lanishlaridan tashkil topadi. Bular qiziqishlar, temperament, tavsif, beriluvchanlik, o'z kasbiga munosabat, boshqa faoliyat turlariga munosabat, jamoat ishlariga munosabat va h.k. lardan iborat.

Temperament shaxsning o'ziga xosligini ifodalab, ruhiy jarayonlarning o'tish dinamikasini aniqlaydi. Temperamentning to'rtta turi mavjud: xolerik, sangvinik, flegmatik va melankolik.

Temperament ish qobiliyatida aks etadi. Masalan, xolerik uchun yuqori darajadagi emotsional qo'za'aluvchanlik xos bo'lib, avtomobilni boshqarishda ishga osoyishta munosabatda bo'luvchi flegmatikka nisbatan tezroq charchaydi. Sangvinik

haydovchilik kasbida o'zini yaxshi namoyish etadi. Melanxolik barcha transport vositalari haydovchilik kasbiy faoliyati uchun unchalik yaroqli bo'lib hisoblanmaydi.

Haydovchi reaksiya vaqti komponentlari.

Birinchi komponent - bu xavfni aniqlash vaqti. Aynan shu daqiqada haydovchi yo'lda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavfni sezadi bu to'satdan paydo bo'lgan piyoda, to's yoki boshqa mashinaning xavfli manevri. Haydovchi xavfni qanchalik tez anglay olishi, qaror qabul qilish va harakatni bajarish uchun qancha vaqt kerakligini belgilaydi[3].

Ikkinchi komponent qaror qabul qilish vaqti. Haydovchi xavfni aniqlagandan so'ng, u qanday davom etishini hal qilishi kerak. Sekinlashish? To'siqni aylanib o'tishmi? Tormozlashmi? Bu qaror chaqmoq tezligida qabul qilinishi kerak, chunki bo'lingan soniyalar hisobga olinadi. Favqu' odda vaziyatning oldini olish muvaffaqiyati qabul qilingan garorning to'g'riligi va tezligiga bog'liq.

Uchinchi komponent - bu harakatning bajarilish vaqti. Qaror qabul qilingandan so'ng, haydovchi harakatni o'zi bajarishi kerak masalan, oyog'ini gaz pedalidan tormoz pedaliga olib borishi va uni bosishi. Bu oddiy va tez harakat kabi ko'rinishi mumkin, ammo soniyalarga bo'lingan vaziyatda ham bu oddiy harakat juda muhim vaqtni olishi mumkin[4].

Ushbu uchta komponentning barchasi xavfni aniqlash, qaror qabul qilish va harakatni bajarish haydovchining umumiy reaksiya vaqtiga qo'shiladi. Haydovchi ushbu bosqichlarning har birini qanchalik tez va samarali tarzda yengishi uning baxtsiz

hodisaning oldini olish qobiliyatiga bog'liq.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, transport tizimida xavfsizlikni ta'minlashda insonning o'rni hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini chuqur ochib beradi. Bugungi kunda eng zamonaviy va mukammal texnik vositalar mavjud bo'lishiga qaramay, yo'l-transport hodisalarining asosiy qismi hanuzgacha insonning xatosi, e'tiborsizligi, mas'uliyatsizligi va ruhiy holati bilan bog'liq holda sodir bo'lmoqda.

Insonning psixologik holati, diqqatni jamlash qobiliyati, xotirasi, tezkor fikrlashi, charchoq darajasi, stress va hissiy zo'riqlashlari transport boshqarish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, mast holatda transport boshqarish, uyqusizlik, asabiylik, telefon yoki boshqa tashqi omillar bilan chalg'ish eng xavfli holatlardan biri hisoblanadi. Bunday vaziyatlarda haydovchi atrof-muhitni to'g'ri baholay olmaydi va bu og'ir oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Shuningdek, insonning xarakteri, temperamenti, tajribasi va madaniyati ham yo'l harakati xavfsizligida muhim o'rin tutadi. Tajribasiz yoki o'ziga ortiqcha ishonadigan

haydovchilar ko‘pincha tezlikni oshirish, qoidalarga rioya qilmaslik kabi xatolarga yo‘l qo‘yadi. Bu esa nafaqat o‘z hayotiga, balki boshqalarning hayotiga ham jiddiy xavf tug‘diradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Transportda inson omili’ D.A.Abdurazoqova. 2024-yil. Toshkent
2. Melikuziev, Abdulaziz, et al. "IMPROVING THE PERFORMANCE OF THE FUEL INJECTION SYSTEM." *Development and innovations in science* 1.14 (2022): 10-14.
3. Mamasoliyev B., Melikuziev A., Sotvoldiyev O. Research of Factors Affecting the Cylinder-Porshen Group Work Process //Texas Journal of Engineering and Technology. – 2022. – T. 7. – C. 8-12.
4. Mahammadjonov, Nurmuhammad, et al. "YO ‘L FREZASI KONSTRUKSIYASINING TAHLILI." *Science and innovation in the education system* 1.5 (2022): 45-49.